

แนวทางการขับเคลื่อนศักยภาพท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

Guidelines for driving local capacity to be strong and sustainable in the 21st century

สถาพร แสงสุโพธิ์, เกียรติกร เจริญผล¹

Sathaporn Saengsupho, Kriangkrai Charoengphon

บทคัดย่อ

แนวทางการขับเคลื่อนศักยภาพท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพท้องถิ่นในการพัฒนาแบบบูรณาการ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ดังนั้น การพัฒนาในอนาคตจะเน้นที่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นต้นนำและเป็นฐานในการยกระดับรายได้ และคุณภาพชีวิตทั้งภาคธุรกิจ เอกชน และองค์กรภาคประชาชน ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนศักยภาพท้องถิ่น; แผนการพัฒนาท้องถิ่น; ศตวรรษที่ 21

Abstract

The approach to driving local capacity to be strong and sustainable in the 21st century is to promote participation and strengthen local capacity in integrated development. The opportunity for people to develop their potential in managing problems by themselves for the benefit of themselves, their families and communities. Therefore, future developments will focus on building the strength of the community to be able to be self-reliant. with a stable community economy as a leader and a base for upgrading income and quality of life for both business,

¹ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่; School of Administrative Studies, Maejo University, Chiang Mai

Corresponding Author, E-mail: drsathaporn@gmail.com

private and public sector organizations which is the driver of development and leads to the strength of the community and local stability Prosperous and sustainable

Keywords: Driving Local Potential; local development plans; 21st century

บทนำ

กระบวนการพัฒนากระแสหลักที่ดำรงอยู่ควบคู่กับประชาคมโลกมาอย่างยาวนานคือ การพัฒนาตามแนวทางของระบบทุนนิยม ที่เริ่มเค้าร่างตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 (สุรพล ปธานวนิช, 2547) อันเป็นกระบวนการพัฒนาที่ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับประชาคมโลกที่ต้องเร่งสร้างให้เกิดขึ้นเพื่อการก้าวไปสู่ความเจริญเติบโตในมิติต่างๆ โดยเฉพาะความเจริญเติบโตทางวัตถุ และยังผลต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปลายศตวรรษที่ 19 และช่วงศตวรรษที่ 20 อันเป็นยุค “สังคมภายหลังอุตสาหกรรม” (Post-industrial Society) หรือ “สังคมข่าวสาร” (Information Society) (กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง, 2551) ที่ทุกมุมโลกสามารถเชื่อมโยงเข้าหากันได้อย่างง่ายดาย ภายใต้กระแสการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตของโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจซึ่งดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงแต่ประชาคมโลกที่จำเป็นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาค ยังส่งผลให้ประชาคมระดับชาติ ทั้งศูนย์กลางความเป็นเมืองและชุมชนท้องถิ่นของประเทศต่างๆ ต้องหาแนวทางอันเป็นกระบวนการพัฒนาทางเลือกที่ถูกนำเสนอ เพื่อสร้างความสมดุลในการพัฒนาขึ้นมาดำเนินการควบคู่ไปกับกระแสทุนนิยมภายใต้คลื่นลูกที่สาม ยุคแห่งโลกาภิวัตน์และโลกไร้พรมแดน ด้วยกระแสหลักแห่งการพัฒนาในระบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่ถาโถม ทั้งการเคลื่อนย้ายทุน ทรัพยากร แรงงาน การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ ที่มีการไหลเวียนข้ามประเทศได้อย่างอิสระมากขึ้น จึงทำให้ประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจแบบเปิดอย่างประเทศไทยย่อมได้รับผลกระทบทั้งผลดีและผลเสียจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้คลื่นลูกที่สามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการดำรงชีวิตของประชาชน ประเทศไทยจึงต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้นการยึดถือแนวทางการพัฒนาที่จะทำให้ประเทศสามารถดำรงอัตลักษณ์วิถีไทยและควบคุมการพัฒนาให้มีความยั่งยืน ควบคู่กับการตอบรับกระแสการพัฒนาของโลกยุคใหม่ ซึ่งสังคมไทยไม่อาจว่ายทวนน้ำได้นั้น แนวคิดการพัฒนาจึงควรให้ความสำคัญในสามประเด็นหลักร่วมด้วยคือ การยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน (กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง, 2551)

ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า แนวคิดพื้นฐานสำหรับการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างสอดคล้องนั้น ควรยึดถือแนวคิดการพัฒนาที่เน้นบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนหรือสามารถกล่าวได้ว่า การพัฒนาประเทศและชุมชนถือเป็นภารกิจของทุกคนในสังคมที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ไม่ใช่การมอบอำนาจสิทธิขาดให้ภาครัฐทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาฝ่ายเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐยุคเก่าในช่วงศตวรรษที่ 19-20 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาว่าเป็นภารกิจหลักเฉพาะรัฐ สำหรับผู้เขียนมองว่าศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งเน้นการพัฒนาการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมที่ทุกหน่วยในสังคมต่างๆ ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบระหว่างกัน โดยภาครัฐมีหน้าที่ให้บริการพื้นฐานแก่ประชาชนและสังคม และสังคมก็มีหน้าที่สนับสนุนรัฐและบริการประชาชน ประชาชนในฐานะพลเมืองย่อมมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมและรัฐ เป็นวงจรของตัวแสดงที่มีบทบาทในการพัฒนาประเทศและชุมชนเพื่อการรับมือกับโลกยุคใหม่ ที่ต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันภายใต้บทบาทหน้าที่เพื่อการพัฒนาาร่วมกัน ทั้งนี้จากการพัฒนาที่ฐานรากหรือการพัฒนาในระดับชุมชนท้องถิ่น

สำหรับบทความนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์ถึงแนวทางการขับเคลื่อนศักยภาพท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ประเด็น คือ 1) ภาครัฐกับการพัฒนาท้องถิ่นในอดีต 2) ผลกระทบของการพัฒนาของภาครัฐ 3) มุมมองเชิงวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง 4) แนวทางการขับเคลื่อนศักยภาพท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 และ 5) สรุปและข้อเสนอแนะ

เนื้อเรื่อง

1. ภาครัฐกับการพัฒนาท้องถิ่นในอดีต

นับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) เป็นต้นมา โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ในชื่อแผนมีเฉพาะคำว่า “เศรษฐกิจ” ไม่มีคำว่า “สังคม” เพราะแผนมุ่งเน้นการพัฒนาเฉพาะเศรษฐกิจเป็นยุคสมัย “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ” แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) เพิ่มคำว่า “สังคม” ไว้ในแผน เพราะเห็นว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ได้ละเลยเรื่องสังคมทำให้สังคมมีปัญหาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนที่ 2 ผลการพัฒนาเริ่มมีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมและการทำลาย

ทรัพยากรธรรมชาติ (ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ไม่คุ้มค่า) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) หันมาให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่บังเกิดผล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นแผนต่อเนื่องจากแผนที่ 4 เพื่อให้ภาคปฏิบัติบรรลุเป้าหมายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) เป็นแผนขยายผลแผนที่ 5 ในทางปฏิบัติเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจมาก ละเลยเรื่องของสังคม ปัญหาสังคมเริ่มส่งผลกระทบและสลับซับซ้อนมากขึ้น ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ก็มีการทำลายสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่คุ้มค่ามากขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้ปรับแผนโดยเน้นให้เกิดความสมดุลในทุกด้าน และยึดหลักการพัฒนาแบบยั่งยืน แต่ในทางปฏิบัติไม่บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดภาวะ “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นแผนเน้นการพัฒนา “คน” แต่ในทางปฏิบัติต้องเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นแผนต่อเนื่องจากแผน 8 เน้นการปฏิรูปทุกระบบ พลิกวิกฤติเป็นโอกาส เน้นชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ขณะนี้เข้าสู่ปีที่ 3 ต้องรอประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนว่าผลการพัฒนาจะเป็นอย่างไร ในขณะนี้จะเห็นการปฏิรูปหลาย ๆ ระบบ เช่น การเมือง ราชการ เศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย สุขภาพ การศึกษา ทั้งหมดเป้าหมายอยู่ที่คนและเพื่อคน ที่ผ่านมาด้านของยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอยู่เชิง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการใน ทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2558) ตามวิสัยทัศน์ 3 พันธกิจ 3 วัตถุประสงค์ 4 เป้าหมายหลัก และ 7 ยุทธศาสตร์ ตามการศึกษาจากบริบทตลอดจนจุดแข็ง จุดอ่อนโอกาสและภัยคุกคามของประเทศไทย (Anucha Muangyai, 2016) วิสัยทัศน์ " ประเทศมีความมั่นคงเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง", 3 พันธกิจ ได้แก่ การพัฒนาฐานการผลิตและบริการ การสร้างความเป็นธรรมและ

ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และสร้างภูมิคุ้มกันจากวิกฤตการณ์, 3 วัตถุประสงค์ เพื่อให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และพร้อมเชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุข, 4 เป้าหมายหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจมีความเข้มแข็งสมดุลงานความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น มีหลักประกันสังคมที่ทั่วถึง และสังคมไทยมีความสุขอย่างมีธรรมาภิบาล, 7 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การสร้างฐานการผลิตให้เข้มแข็ง สมดุล อย่างสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต การค้า การลงทุน การพัฒนาคุณภาพคน ทั้งความรู้คู่คุณธรรม สังคม มั่นคงเป็น,

2. ผลกระทบของการพัฒนาของภาครัฐ

การพัฒนาประเทศไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 พ.ศ.2504 จนถึง ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดและผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งสรุปเป็นสาระสำคัญๆ ได้ดังนี้

1) ลักษณะท้องถิ่นที่สูญเสียความเป็นปึกแผ่นซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นชุมชน กล่าวคือ สมาชิกในชุมชนต่างคนต่างอยู่ ต่างทำมาหากิน ขาดความร่วมมือร่วมใจกัน เอื้อเฟื้ออาทรกันน้อยลง จนถึงไม่มีเลย มุ่งความอยู่รอดของตนเองมากกว่าความอยู่รอดของชุมชน มีการอพยพถิ่นฐานทั้งชั่วคราวและถาวร

2) ลักษณะชุมชนที่พึ่งพิงภายนอกสูง ถูกปัจจัยภายนอกควบคุม และกำหนดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมชุมชนมีอำนาจการต่อรองต่ำ มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจด้วยตนเองน้อย

3) ลักษณะชุมชนที่แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองได้น้อย หรือไม่ได้เลย เช่น ปัญหาการแย่งชิงและทำลายทรัพยากรทั้งจากบุคคลภายนอกและภายในชุมชนเอง ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชีพ เช่น หนี้สิน ที่ดินทำกิน ปัญหาสังคม เช่น ปัญหาวัยรุ่น ยาเสพติดและเด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาอบายมุข อาชญากรรม เอดส์ เป็นต้น

4) สภาพการพัฒนาในด้านต่างๆ ในชุมชนไม่ยั่งยืน ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหายหรือถูกทอดทิ้ง ชุมชนอยู่ในสภาพขาดรากฐานและเอกลักษณ์การพัฒนาของตนเอง

5) ชุมชนที่ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และความขาดสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชุมชนภายนอก ในลักษณะเครือข่ายการพัฒนา เครือข่ายการเรียนรู้ และการจัดการ

6) ชุมชนที่ยังขาดวิสัยทัศน์และแผนการพัฒนาชุมชนของตนเอง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นแผนการพัฒนาทุกด้าน

7) ชุมชนที่ยังขาดการมีส่วนร่วมการประเมินผลการตรวจทบทวนตนเองในการกระทำและการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ผ่านมามีด้วยตนเอง เพื่อความโปร่งใสเสมอภาคเป็นธรรม เพื่อเรียนรู้และปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าสถานภาพชุมชนท้องถิ่นไทยที่ผ่านมามีส่วนใหญ่ ได้รับการพัฒนาให้มีลักษณะเป็นชุมชนอ่อนแอครบทุกข้อ แทบไม่มีลักษณะชุมชนที่เข้มแข็งเลย ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 แนวทางการพัฒนามุ่งสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง แต่ชุมชนหลายแห่งและประชาชนส่วนใหญ่ยังติดความเคยชินแบบเดิม ๆ ในบริบทที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายการเมืองและราชการ ก็ยังปรับตัวไม่ทัน มีจำนวนมาก รับรู้ เข้าใจ แต่ไม่อยากจะปรับตัวการพัฒนาคนจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น

3. มุมมองเชิงวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง

กระแสดความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นต่อการสร้างความเข้มแข็งสู่ชุมชน ให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองหรือพัฒนาตนเองให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนในยุคที่มีการกระจายอำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งได้ค้นพบว่าชุมชนที่เป็นแบบอย่างชุมชนเข้มแข็งโดยสามารถสรุปลักษณะของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งได้ดังนี้ (Puang-ngam,K., 2010)

1) ในชุมชนต้องมีกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน และสมาชิกที่เป็นแกนนำของชุมชนท้องถิ่น ต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เป็นชุมชนที่มีผู้นำความคิด เป็นแบบอย่างของการเสียสละ ขยันหมั่นเพียร อดทนมีวินัยในตนเองที่สำคัญสามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้

2) ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การแสวงหาการเรียนรู้กระทำได้หลายวิธี เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เป็นกลุ่มเรียนรู้ข่าวสารในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองและความรู้เกี่ยวกับชุมชนเกี่ยวชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน ซึ่งจะทำให้มีความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ดังนั้น การที่ชุมชนเป็นชุมชนเรียนรู้ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกันเพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน

3) ชุมชนต้องผู้นำที่มีภาวะผู้นำชุมชน ซึ่งผู้ที่มีภาวะผู้นำต้องเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุปผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่างๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

4) คนในชุมชนต้องมีจิตสำนึกต่อชุมชน คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันและเป็นมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

5) ชุมชนต้องมีสมาชิกที่มีความจงรักภักดีต่อชุมชน โดยมีสมาชิกชุมชนที่เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงเห่นชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครือญาติ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนมีจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง และมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติความสุขอย่างล้นเหลือ และเกิดพลังอย่างมโหฬาร ซึ่งเป็นพลังเยี่ยวยา ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข ดังนั้น จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยตรงแล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่น ๆ อีกด้วย ๆ เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะร่วมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

6) เป็นชุมชนที่มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

7) เป็นชุมชนที่มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ โดยเฉพาะการวางแผนแม่บทชุมชน โดยจัดกระบวนการชุมชนที่มีลักษณะเป็นเวทีประชาคม มีการดำเนินงานที่เชื่อมประสานกับองค์กรท้องถิ่น และมีการประเมินผลการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

8) เป็นชุมชนที่มีเครือข่ายชุมชน โดยมีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

9) เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยสมาชิกและองค์กรต่างๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤติต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

10) เป็นชุมชนที่มีความสงบสุขหรือความเป็นปึกแผ่น โดยชุมชนเข้มแข็งนั้นต้องมีการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะการทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีพลัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและมี

ความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข

4. แนวทางการขับเคลื่อนศักยภาพท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

1) การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็ง เน้น ศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจกระดับครอบครัว จนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และเสริมหนุนชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ อยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคลสื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่นและสื่อระดับชาติ รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับและมาตรการการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

2) การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ อาทิสถานะของกลุ่มต่างๆ กิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนเป็นต้น โดยจัดทำเป็นแผนที่ทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้สะดวกและนำไปใช้เป็นฐานในการจัดการทรัพยากรชุมชนและกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน และสนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

3) การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การ

สร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียม ด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนและการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่างๆ เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัวการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษาและสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภคและความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน

4) การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดยสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจบนหลักของความโปร่งใสใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่

5) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น มาใช้ในสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยรักษาคูณค่าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็งเมื่อนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไปต่อยอดขยายผลในเชิงพาณิชย์พัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการการตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้าการจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งคนพิการที่สอดคล้องกับความหลากหลายของอาชีพในชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

6) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยสร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของ

ท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม ตลอดจนโอกาสให้ได้รับการชดเชยหากเกิดการทำลายทรัพยากรของชุมชนโดยกิจกรรมอื่นนอกชุมชน

7) เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่อนุรักษ์การจัดการลุ่มน้ำการจัดการและฟื้นฟูป่าชายเลน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม

8) ส่งเสริมบทบาทของภาคีกับการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงชุมชนมีการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นชุมชนที่น่าอยู่ มีความสุขและมีการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนเป็นเครือข่ายขยายผลเพื่อการพัฒนาทั่วทั้งประเทศแต่ละภาคีการพัฒนาทั้งภาครัฐ ให้เกิดการเชื่อมโยงแผนทุกระดับตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดินแผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชน ปรับปรุงกฎระเบียบกฎหมาย ตลอดจนปรับวิถีคิดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม เป็นผู้หนุนเสริมศักยภาพ ชุมชน อำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเอง ตลอดจนทำความเข้าใจกับแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพิ่มบทบาทในการดำเนินการและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

9) ส่งเสริมภาคส่วนท้องถิ่นในการนำแผนชุมชนมาประกอบการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาท้องถิ่นและผลักดันการดำเนินงานภายใต้แผนชุมชนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยการระดมทรัพยากรภายในพื้นที่รับผิดชอบทั้งจากภาครัฐ เอกชน พัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลของชุมชน และจัดทำตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ

10) ส่งเสริมภาคเอกชนและประชาคม ในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำวิจัยร่วมกับชุมชนเป็นหุ้นส่วนของชุมชนในการต่อยอดภูมิปัญญา ประสานและสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชนและชุมชน (ประชาชน/ประชาคม) ให้เกิดการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาฐานข้อมูลชุมชน กำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิ

ปัญญา วิธีชีวิตวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริงบนฐานองค์ความรู้และศักยภาพของชุมชน ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่าย และจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

11) ส่งเสริมสถาบันทางสังคมอื่นๆ องค์กรพัฒนาเอกชนให้มีบทบาทในการจัดการองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน เป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบริหารจัดการ สถาบันการศึกษา/นักวิชาการ ในการทำวิจัยร่วมกับชุมชนโดยชุมชนเป็นนักวิจัยหลัก ถอดรหัสความรู้ที่อยู่ในตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลและที่ปรึกษาของชุมชน และสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน

12) ส่งเสริมสถาบันศาสนาในการปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมาปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง เป็นศูนย์รวมใจเชื่อมโยงสายใยของคนให้มาร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชนและจนถึงระดับชาติ

13) ส่งเสริมองค์กรสื่อ เพื่อเป็นแกนกลางในการไหลเวียนข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการปรับตัวของชุมชน กระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้แก่ชุมชน ผลกระทบการค้าเสรี การคุ้มครองผู้บริโภคทั้งสินค้าและบริการ ตลอดจนการสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชนชุมชนตลอดจนสอดแทรกสาระสร้างสรรค์สังคมในสื่อทุกรูปแบบ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและครอบครัว และเปิดโอกาสให้เด็กมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น สื่อสะท้อนการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังทางสังคมและการเผยแพร่ความรู้

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

แนวทางการขับเคลื่อนศักยภาพท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสามารถสนองตอบต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 จะเน้นที่การสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นเป็นหลักให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นตัวนำ และเป็นฐานในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตในอนาคต ทั้งนี้ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กร

ภาคประชาชนจำเป็นต้องเข้ามาเสริมบทบาทของภาครัฐซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาเดิมซึ่งเป็นการผึกกำลังในการพัฒนาและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

ผู้เขียนสามารถสังเคราะห์หลักการข้างต้นออกมาเป็นข้อเสนอแนะในกรอบมิติการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ควรมีการพัฒนาไปพร้อมกันอย่างครบถ้วน 1) มิติความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองปัจจัยขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เช่น เทคโนโลยีเพื่อการผลิต การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สาธารณูปโภค และเทคโนโลยีทางการแพทย์ เป็นต้น ทั้งนี้ หมายรวมถึงองค์ความรู้และการปรับประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมด้วย 2) มิติความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากความสมดุลของการผลิตและการบริโภค ให้คนในชุมชนได้รับอย่างสมบูรณ์เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวภายใต้บริบทของชุมชนและสังคมโดยรวม 3) มิติความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่คำนึงถึงการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศภายในชุมชน และมีความพอเพียงในการบริโภค 4) มิติจิตใจและจริยธรรม คนในชุมชนต้องมีศรัทธาในการพึ่งพาตนเอง มีจิตใจใฝ่พัฒนา มุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ตลอดจนมีจริยธรรมและศีลธรรมขั้นพื้นฐานเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชน 5) มิติสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนมีทุนทางสังคมดั้งเดิมยึดโยงความสัมพันธ์ร่วมกันอย่างเหนียวแน่น มีผู้นำชุมชนและเครือข่ายชุมชนที่ประสานงานกันในทุกมิติของการพัฒนาชุมชน เพื่อดึงการมีส่วนร่วมอันจะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นของคนและชุมชนอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการสำคัญอันเป็นร่มใหญ่ของการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น คือ ค่านิยมและหลักการประชาธิปไตยชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ อันเป็นลักษณะของการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาเพื่อดึงความสนใจให้คนเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นร่วมกันอย่างจริงจัง ผ่านหลักยึดในการทำงาน ซึ่งเน้นการตัดสินใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวม ทั้งความสัมพันธ์ภายในชุมชนและขยายรูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายชุมชน อันมีฐานมาจากการใช้ทุนชุมชนร่วมกัน โดยยึดหลักการพัฒนาเหล่านี้เป็นกรอบใหญ่อย่างหนักแน่น อันจะนำไปสู่การต่อยอดในกระบวนการดำเนินงานและการเลือกเครื่องมือกลไกที่เหมาะสมต่อไป ควบคู่ไปกับกลไกการทำงานควรประสานทั้งภายในชุมชนเองคือ ประชาชน ผู้นำ องค์กรชุมชน ตลอดจนกลไกการทำงานอันเป็นฝ่ายสนับสนุนจากภายนอกคือ องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ผ่านกระบวนการทำงานภายในชุมชนเบื้องต้นที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการมีส่วนร่วม ต้องดึงการเข้าร่วมในการพัฒนาของทุกภาคส่วนในชุมชนให้ได้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง. (2551). คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการเกี่ยวกับบทบาทที่เกี่ยวข้องต่อเสรีภาพของประชาชนในการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุรพล ปธานวนิช. (2547). นโยบายสังคมเส้นทางสู่รัฐสวัสดิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Anucha Muangyai. (2016). Development Approach to Enhancing the Potential of Community and Local in the Twenty –First Century, Eau Heritage Journal social Science and Humanity, 6 (3).
- Touraine, Alain. (2001). Beyond Neoliberalism. London: Polity press.p.8
- Puang-ngam,K. (2010, November). Local Society. Siamrath, 8. (in Thai)